

СТОКООБМЕНЪТ НА БЪЛГАРИЯ

Борислав Георгиев¹, експерт, бивш зам. министър на външноикономическото сътрудничество

Резюме

В течение на вече няколко десетилетия България има повтарящо се отрицателно салдо в стокообмена. Това е структурен и стратегически проблем за нашата икономика. Огледалните разлики в стокообмена описани тук не са диагноза. Те са по-скоро лабораторен анализ, но са достатъчен и съществен повод за задълбочена и подробна проверка по всички възможни пътища и с всички възможни средства.

THE VISIBLE TRADE OF BULGARIA

Borislav Georgiev², expert, former reaching Deputy Minister of Foreign Economic Cooperation

Abstract

For several decades now, Bulgaria has had a recurring negative balance in trade. This is a structural and strategic problem for our economy. The mirror differences in trade described here are not a diagnosis. They are rather a laboratory analysis, but they are a sufficient and significant reason for a thorough and detailed examination in all possible ways and by all possible means.

¹ Борислав Георгиев, българин, роден в София 1950 г., инженер по промишлена автоматизация - ВМЕИ София - 1975. Повече от 55 години практически и административен национален и международен опит във външната търговия започвайки като експерт и достигайки до зам.министър на външноикономическото сътрудничество. Практически опит в българските работодателски организации БСК, БТПП и други. Практически опит в износа на българска промишлена продукция за времето 2005 - 2017 г. Активно участие за членство на България в Световната търговска организация - Женева - 1996 г., членство във Васенарската договореност -1996, започването на преговорите за членство в ЕС. Активно участие в улесняването на търговията в рамките на UN/ CEFACT - Женева, създаването на национална експортна стратегия в рамките на МТЦ/ УНКТАД/ СТО - Женева и др.

² Borislav Georgiev, Bulgarian, born in Sofia in 1950, engineer in industry automation - HIMEE Sofia - 1975. More than 55 years of practical and administrative national and international experience in foreign trade, starting as expert and reaching Deputy Minister of Foreign Economic Cooperation. Practical experience in the Bulgarian employers' organizations BIA, BCCI and others. Practical experience in the export of Bulgarian industrial products for the period 2005 - 2017. Active participation for Bulgaria's membership in the World Trade Organization - Geneva - 1996, membership in the Wassenaar Arrangement -1996, the start of negotiations for EU membership. Active participation in world trade facilitation within the UN / CEFACT - Geneva, the creation of a national export strategy within the ITC / UNCTAD / WTO - Geneva, etc.

СТОЙНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ СТОКООБМЕН

Според данни на UN/COMTRADE и EUROSTAT (обработени от ITC/UNCTAD/WTO) към март 2020 за периода 2010 – 2019, българският стокообмен е:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Износ в млрд. евро	15,5	20,2	20,8	22,2	23,2	24,1	24,1	28	28,2	29,7
Внос в млрд. евро	19,1	23,3	25,4	25,8	26,1	26,4	26,1	30,3	32,1	33,2
<u>Баланс в млрд. евро</u>	-3,6	-3,1	-4,6	-3,6	-2,9	-2,3	-2	-2,3	-3,9	-3,5

ГЕОГРАФИЯ НА СТОКООБМЕНА

При този анализ, използвам част от съществените характеристики (крайно голям ефект и предвидимост в ретроспектива) на г-н Насим Талеб, изложени в неговата книга ЧЕРНИЯТ ЛЕБЕД – въздействието на слабо вероятното в живота и на пазара – 2011 г. Тези характеристики се показват при сравнението на националната с огледалната статистика поне за десет годишен период. Българските данни за вноса в България има огледална картина определена от износа на РФ за България. При износ на България за РФ огледалното число е внос за РФ от България. Естествено има присъщи разлики, които се движат в диапазона 5 – 10 %. Разлики надхвърлящи тези граници трябва внимателно и задължително да бъдат изследвани.

Партньорите в стокообмена на България формално са 220 държави в света. Икономически значимата търговия обаче е с по-малко от една трета от тях:

- при вноса, 45 държави за този период формират повече от 95 % от *българския внос*. Държавите от ЕС-28 са сред тях с дял от 59 до 64 % през годините. За 2019 делът е близо 63 %. Водещите пет български партньора по намаляващ дял в евро за 2019 са: Германия, Руска Федерация, Италия, Румъния и Турция, чиито общ дял е повече от 43 % за 2019;
- при износа, 60 държави имат дял повече от 95 % от *българския износ*. ЕС-28 са сред тях с дял от 61 до 68 % за различните години. За 2019 делът е повече от 66 %. Водещите пет по намаляващ дял в евро са: Германия, Румъния, Италия, Турция, Гърция с общ дял от близо 45 % за 2019;

Към март 2020 г. има случаи когато огледалната статистика е на база девет години, тъй редица държави все още не са предоставили своята статистика за 2019. За членките на ЕС, Канада, Руската федерация те са налични и затова са за 10 години. Техните данни бяха качени в базата на UN/COMTRADE обработени от ITC/UNCTAD/WTO през януари – февруари 2020 и могат да бъдат сравнени с българските, качени в средата на март 2020.

При вноса, световните данни са средногодишно с 1,5 млрд. евро по малки от българските данни за вноса или 5 % спрямо българските данни. През годините тази

разлика се изменя от 1,1 млрд. до близо 3,2 млрд. Тази разлика е в рамките на възможната и практическа грешка и сама по себе си не е основание за размисъл.

При проверка на числата за водещите български партньори, заради тяхната повтораемост и мащаб възникват въпроси. За вноса, водеща е Канада с разлика от 209 % за 2019. През годините българските числа са значително по-малки от канадските числа и се изменят в диапазона от 33 до 185 млн. евро, а за 2019 разликата е повече от 122 млн. евро. Следва РФ с 46 %, но с обратен знак. Отново устойчива картина в диапазона между 240 млн. евро и близо 3,5 млрд. евро, като за 2019 е 880 млн. евро. Винаги РФ дава значително по-малки числа от българските за вноса у нас. Следва Кипър с 42 %. Изменят се от 19 млн. евро до 126 млн. евро за 2019. Винаги българските числа са по-високи от кипърските числа за техния износ за България. Украйна е с 36 % за 2010 – 2018. За деветте години разликата е между 31 и 460 милиона евро. За 2019 все още не са достъпни данните. Българските числа са по-големи от числата на украинския износ за България. Със същата разлика от 36 % е и Швейцария. Разликата е между 13 млн. евро до 144 млн. евро през годините, като за 2019 е 127 млн. евро. Всяка година българските числа за вноса са по-малки от швейцарския износ за България.

При износа, световните данни са средногодишно с 1,15 млрд. евро по малки от българските данни за износа или близо 4 % спрямо българските данни. През годините тази разлика се изменя от 176 млн. евро до 2 млрд. евро. За 2019 все още не са достъпни данните. Тази разлика е в рамките на възможната и практическа грешка, но може да има и други съществени причини. На пръв поглед няма основание за тревога, но когато това се случва с години може би попадаме в зоната на Черния лебед.

Тук водещи са САЩ с разлика от близо 37 % за 2019. За 2010 разликата е плюс 6 млн. евро и през останалите 9 години са отрицателни от 43 млн. евро до близо 388 млн. евро, като за 2019 е близо 286 млн. евро. Последните девет години редовно българските числа за износа са по-малки от американските числа за вноса от България.

Следва Канада с разлика от близо 36 % за 2019. През годините българските числа са значително по-малки от канадските числа и разликите са в диапазона от 21 до 52 млн. евро, а за 2019 тя е повече от 24 млн. евро. Швейцария с разлика от близо 34 % за 2019. През годините тя е била положителна от 26 и 31 млн. евро за 2010 и 2011 и отрицателна за 2012 до 2019 между 56 до 127 млн. евро, като за 2019 е 115 млн. евро. Република Корея с близо 31 % разлика. За 2010 близо 6 млн. евро положителна, а за 2011 – 2019 тя е отрицателна между 4 млн. евро до близо 100 млн. евро за 2019. Египет е с разлика повече от 28 %. Разликата се променя между 2010 и 2018 между положителна 323 млн. евро и отрицателна 56 млн. евро.

Огледални разлики за 2019 г. според данните към март 2020 г. на водещите пет държави в българския стокообмен са представени в жълто. След това са посочени позициите на тази държава според нейния дял на разликата в друга част на стокообмена. Така е по-вероятно да се изясни дали става дума за еднопосочен проблем или нещо друго. Пример – при Швейцария и Египет разликата на българските и огледалните данни и при износа и при вноса е почти еднаква, вероятно поради стандартна търговска практика.

Докато при Канада, САЩ, Руската Федерация, Република Корея, Кипър, Украйна има съществена асиметрия. Числата са показани в следната таблица:

Износ – намаляваща разлика на българските и огледалните числа	Внос – намаляваща разлика на българските и огледалните числа
1. САЩ – 38 %	24. САЩ – 9 %
2. Канада – 36 %	1. Канада – 209 %
3. Швейцария – 34 %	5. Швейцария – 36 %
4. Република Корея – 31 %	32. Република Корея – 4 %
5. Египет – 28 %	6. Египет – 33 %
27. Руската Федерация – 6 %	2. Руска Федерация – 46 %
6. Кипър – 26 %	3. Кипър – 42 %
13. Украйна – 15 %	4. Украйна – 36 %

Разбира се, има различни теоретични и популярни обяснения за тези разлики. Те биха могли да се дължат на:

- реекспорт и/или дейност на глобални играчи - мултинационални компании, т.е. в рамките на световна практика;
- други особености, определено не свързани с български обществен интерес и/или политика ;

Отговорът може да бъде получен само след подробен и професионален анализ на тези разлики. Въпреки отворения характер на българската икономика, разните наши политики, стратегии и визии от десетилетия не отчитат явлението Черен лебед в стокообмена.

ПРОДУКТОВА СТРУКТУРА

Износът на стоки за 2019 на ниво ХС - 8 на България са формално повече от 12 хиляди митнически тарифни подпозиции. Първите 100 от тях, подредени по намаляващ дял на стойността в Евро за 2019 формират повече от 54 %, започвайки с дял от малко повече от 33 % за 2010 година. Съществената част от тях са суровини, зърно, компоненти, т.е. стоки без или с малка степен на добавена стойност.

Вносът на стоки, определен на ниво ХС - 8 на България е повече от 13 хиляди митнически тарифни подпозиции, като първите 100 от тях, подредени по намаляващ дял на стойността в евро за 2019 формират повече от 45 %, започвайки с дял от малко повече от 36 % за 2010 година. Това са предимно суровини, части, компоненти.

Ето няколко примера в подкрепа на анализа и тезата, че трябва да има подробен и задълбочен допълнителен професионален анализ:

- Нефт от 27090090. Винаги на първа позиция в българския внос. Делът в стойността на българския внос е между 6,5 % и 14,5 % през тези години, като за 2019 е повече от 8 %. Разликата за 2018 г. е близо 41 % в тона. *През годините тя се изменя от 442 хиляди тона до 3,3 млн. тона, като винаги българските числа са по-високи от това, което РФ дава като износ за България.* През годините тази разлика се изменя от близо 46 млн. евро до 2,5 млрд. евро, като за 2019 тя е близо 1,4 млрд. евро. Отново винаги българските числа са по-високи от огледалните данни. В стойностно отношение разликата за 2019 г. е близо 37 % и конкретно за РФ тя е близо 24 %
- Електроенергия от 2716. При износа, разликата в евро за 2019 е 22 %. Разликите през годините са между 18 и 291 млн. евро, като винаги огледалните данни са по-

малки от българските. За 2019 е 74 млн. евро за целия износ, разликата с Турция е 486 %, със Северна Македония е 398 %, с Румъния е 206 % а със Сърбия за 2018 е 80 %. Съществените разлики за 2019 се потвърждават и за количествата измервани в мегават часа. При вноса, липсва картина, тъй като едва за 2019 България предоставя данни в натура. Откъслечните огледалните данни и в частност за 2019 водят до разлики от няколко стотин процента. Безспорните числа са цената при износа на български мегават час е в диапазона от 22 до 71 евро, с преобладаваща около 50 евро. При вноса, тя е между 19 и 61 евро, с преобладаваща около 48 евро за мегават час.

- Пластмасови отпадъци от 3915. При вноса, разликата в евро за 2019 е 67 %, като през години само за 2010 и 2011 и 2013 е била положителна, след това от 2012, 2014 и нататък българската сума е по-малка от огледалната на стойност между от 580 хил. евро, за да достигне 4,8 млн. евро за 2019 г. Още по значителна е разликата в тоновете пластмасов отпадък от тази тарифна позиция. Само през 2013 г. разликата е положителна. През всичките останали години огледалната стойност е по-висока, т.е. *България обявява по-малки количества и тази разлика се изменя между 638 тона и повече от 18 хиляди тона за 2019 г.* За 2018 това са повече от 27 %, а за 2019 това са повече от 37 %.
- Велосипеди от 871200 – Последните 10 години в България от Китай се внасят велосипеди като разликата за 2019 г. е повече от 122 % в стойността, тъй стойността на българската митница е по-малко от половината на стойността в евро, при която износът тръгва от Китай. През всичките тези години велосипедите тръгват от Китай на цена поне три пъти по-висока от тази на която влизат в България – *за 2019 числата са 33 евро за бройка напускат китайската митница и влизат през българската митница на 11 евро бройката?*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В течение на вече няколко десетилетия България има повтарящо се отрицателно салдо в стокообмена. Това е структурен и стратегически проблем за нашата икономика. Огледалните разлики в стокообмена описани тук не са диагноза. Те са по-скоро лабораторен анализ, но са достатъчен и съществен повод за задълбочена и подробна проверка по всички възможни пътища и с всички възможни средства.

Образно казано този български „Черен лебед“ е, че ние повече консумираме, отколкото произвеждаме и при това го правим с разлики в данните от стотици милиони евро между нас и наши стратегически партньори с десетилетия!

Не ми е известно досега тази тема да е била разглеждана или обсъждана по същество в някакъв професионален формат. Разбира се, в сектора на услугите (който тук не се разглежда), България има положително салдо, което заедно с постъпленията на българите на задгранична работа, в някаква степен формират нулево салдо. Този общ баланс (стокообмен, услуги, външни парични потоци) не е признак за икономическо развитие, а по-скоро за някакво оцеляване.

SOURCES OF DATA

<https://comtrade.un.org/>

<https://ec.europa.eu/eurostat/>

<https://globaltradehelpdesk.org/en>